

Јован М. Чанак, пуковник у пензији

Аутору ових редова није познато да је још неки часопис у све три Југославије, у било којој стручно-теоријској и научној области, непрекидно излазио педесет година. Тако постојана историја довољан је разлог да се о „Војном делу“ говори с поштовањем, поготову ако за то има довољно ваљаних стручних и публицистичких разлога и ако је аутор, током двадесет и две године уређивачког рада, успоставио нераскидиве емотивне везе како са људима који су били у „Војном делу“ или око њега, тако и са свим оним што је везано за часопис.

Од настанка „Војног дела“ до сада, током његове педесетогодишње стваралачке историје, времена су се мењала, чак и радикално, што је неминовно утицало и на часопис, тј. на његову уређивачку политику и стратегију. У првим годинама постојања „Војно дело“ је расло заједно са напорима милиона људи у том периоду политичке историје друге Југославије, којим је завршена тзв. обнова и изградња и отпочет прелаз на модерну федералну државу. Потом је уследила одбрана од стаљинизма, што је изазвало бројне опасности по опстанак државе. Тај период отворених претњи окончан је средином педесетих година, када су у другој Југославији отпочета два значајна друштвена процеса: *прво*, јачање међународног положаја и улоге Југославије путем ванблоковске оријентације и спољнополитичке доктрине несврставања и, *друго*, увођење и покушај афирмације самоуправљања као глобалног друштвеног пројекта и као алтернативе социјалистичкој и капиталистичкој држави. Тај пројекат би се можда сада, говорећи језиком Солжењицина, могао назвати „трећим путем“. Идеја је била веома племенита, али је њено остварење било неуспешно. Наиме, на тој идеји је свестрано развијен систем одбране и заштите на принципима, достигнућима и искуствима везаним за филозофију и доктрину народног рата, што је у нашој публицистици и пракси названо концепцијом општенародне одбране и друштвене самозаштите.

Оба процеса, без обзира на то што су грубо негирани у друштвеној и међународној пракси осамдесетих и деведесетих година, била су нешто сасвим ново и оригинално у односу на дотадашња искуства и решења. „Војно дело“ је тим идејама пружало потпуну подршку, посебно са становишта утицаја тих процеса на развој одбрамбене доктрине и праксе, нарочито у домену оружаних снага и војне науке.

„Војно дело“ је значајно доприносило развоју, изградњи и јачању одбрамбене моћи земље, и то на различите начине. Непристрасно и објективно је пратило сва значајна збивања у изградњи оружаних снага и најшире схваћеног одбрамбено-заштитног система. Својим расправима, написима, анализама и саопштењима часопис је подстицао напоре свих снага друштва, државног и војног руководства и старешинског кадра у целини на јачању одбране и заштите. Тако је постао хроника главних достигнућа у војнотеоријској мисли и пракси тог периода.

Часопис „Војно дело“ готово у целини може да се сматра својеврсном војном теоријом. На својим страницама пружао је пресек главних достигнућа у развоју војне науке у свету и пратио развој научнотеоријске свести војног кадра Југославије и стање наше војне науке.

Као општевојни теоријски часопис, „Војно дело“ је одувек било веома погодан извор за истраживање историје наше ратне вештине, као једног од битних конституената војне науке. На основу његове тематике и методологије, читаоци и истраживачке установе, посебно у оружаним снагама Југославије, имају могућности за веома различите класификације и теоријске експликације. Осим тога, анализом објављених текстова може се стећи увид у стање војнонаучне мисли и праксе у свим етапама послератног развоја претходне Југославије.

Врховни командант оружаних снага, који је уједно и оснивач, у Наредби за покретање часописа дао је и основна тематска усмерења, што је одредило профил и уређивачку политику „Војног дела“: 1) часопис треба да буде општевојног теоријског профила; 2) у њему треба да се разрађују (обрађују) основна питања из војне стратегије и војне економије, као и из оперативне вештине и тактике виших јединица; 3) у часопису треба да се проучавају искуства из прошлих ратова, посебно из народноослободилачког рата 1941–1945, како би се та искуства уградила и у савремену војноодбрамбену теорију и праксу; 4) путем часописа руководећи кадар армије треба да се обавести о развоју војнонаучне мисли у иностраним армијама, начелима њихове стратегије, оперативне вештине и тактике, и 5) у часопису треба да се разматрају најзначајнији војно-политички догађаји у свету. Часопис је намењен старешинама почев од команде дивизије, па навише. Тиме је прекретач желео да нагласи његов општевојни и највиши доктринарно-стратегички ниво.

Временом, према променама основних чинилаца друштвеног бића оружаних снага Југославије, а посебно ратоводства и ратне вештине, „Војно дело“ је кориговало своју тематску структуру, уводило нове или прилагођавало постојеће рубрике и тематске блокове и мењало свој јавни изглед. Упркос тим прилагођавањима захтевима времена, свако непристрасно библиографско истраживање показало би да је „Војно дело“ очувало препознатљив теоријско-методолошки приступ у обради свих, па и најсложенијих и најопштијих тема и проблема везаних за војну моћ и војну изградњу. Његов теоријски и публицистички исказ су стрпљиво неговали и изграђивали како Редакција, на основу уређивачке

политике усмераване из врха војног руководства, тако и плејада његових сарадника и аутора. Несумњив квалитет часописа обезбеђиван је одговорном уређивачком политиком, на коју су утицали Генералштаб и Министарство одбране (раније државни и савезни секретаријат за народну одбрану). Пажљиво је биран Савет часописа и, посебно, његов челник, и то тако да поседује афинитет, жељу и енергију да стално доприноси порасту угледа часописа и његовој читаности међу официрима и стручњацима који се баве истраживањима из домена одбране и безбедности. „Војно дело“ је имало велики углед не само унутар армијских кругова него и шире, тако да су чланство у Савету или у Уређивачком одбору часописа и цивили и војници доживљавали као изузетну част и знак признања за остварене доприносе развоју науке уопште, а посебно војне науке.

На страницама „Војног дела“ појављивали су се најеминентнији аутори у области послератне војне мисли претходне Југославије, ратни команданти и највиши послератни војни руководиоци. Као значајна имена у војној теорији и пракси, они су својим прилозима утиснули неизбрисив печат часопису, а „Војно дело“, као трибина која је такве прилоге учинила доступним читалачкој публици, дало је немерљив допринос развоју наше војне науке. Без обзира на то што ће историја непогрешиво и без идеолошких пристрасности судити о свачијем доприносу, па и о доприносу „Војног дела“ и његових корифеја, може се са сигурношћу тврдити да би без тог часописа историја наше војне науке након Другог светског рата била сасвим другачија.

Основне тематске преокупације и теоријски допринос часописа у протеклом периоду били су:

– теоријска разрада концепције и доктрине општенародне одбране и друштвене самозаштите, што је иначе била официјелна стратешка концепција одбране претходне Југославије од средине педесетих година све до њеног разбијања, односно нестанка са политичке карте Европе. У оквиру тога, часопис је посебно допринео – на стручном, нормативном и теоријском плану – припремама целокупног друштва за народни рат;

– изградња оригиналне ратне вештине и ратоводства, и то тако што су њене основе, теоријска усмерења и опредељења тражени, и налажени, у синтези искустава из ослободилачког рата 1941–1945. и других савремених ратова, као и достигнућа у развоју војног чиниоца рата. При томе, часопис и његови сарадници увек су настојали да не робују прошлости, већ да пројекцијама и смелим прогнозама захвате будућност у мери у којој су могли теоријски и методолошки ваљано да их утемеље;

– изградња система одбране и заштите у области теоријске разраде и уобличавања основних опредељења и нормативних решења у појединим областима одбране и војне изградње. У томе су посебан значај имали теоријски доприноси „Војног дела“ у области припрема и из-

градње оружаних снага Југославије, од њихове доктрине до организације и борбене употребе.

Када се с ове временске дистанце процењују главни доприноси „Војног дела“ укупној одбрамбеној политици и доктрини претходне Југославије мора се уважити чињеница да су у друштвеној и међународној пракси потпуно обезвређени сви основни постулати од којих се у конципирању такве улоге часописа полазило. Но, за многе заблуде и утопије тешко да се могу окривити часопис и његова уређивачка тела. Усвојени глобални друштвени пројекат самоуправног социјализма, политике несврставања и федералног уређења садржао је тачно одређени тип стратешке концепције одбране, какав је имала претходна Југославија. Сваки други тип те концепције био би супротан основним карактеристикама тог глобалног друштвеног пројекта. Промашаји у избору стратешке концепције одбране, тј. опредељење за концепцију општенародне одбране, нису по себи теоријски промашај посленика војне мисли и праксе. Реч је о утопијском пројекту који је имплицирао промашаје, илузије и разочарења у свим областима друштвеног живота: економији, политици, култури, па и у одбрани. То је довело и до привредне неефикасности и политичког насиља над стварношћу. Политика несврставања је имала свој *raison d'être* све до престанка „хладног рата“ и успостављања Сједињених Држава као једине суперсиле. Тако уздрмана у својим темељним опредељењима и решењима држава није могла имати другачију судбину до да нестане у вихору унутрашњих сукоба и спољне подршке свим њеним разбијачима. Стратешка концепција одбране, ма колико била ефикасна, није ту државу могла да спаси од њених завађених политичких елита. Свакако, постоји велика одговорност и оних чинилаца који су безгранично веровали у концепцију општенародне одбране и из ње изведене и створене оружане снаге, које су имале сва негативна обележја наведеног глобалног друштвеног пројекта који је пропао. Наиме, све дотле док је тај пројекат функционисао, та концепција је исказивала максималну друштвену, самозаштитну и одбрамбену ефикасност, која се испољавала као снажно одвраћање од агресије на Југославију.

За даље јачање места и улоге „Војног дела“ у развоју војне мисли и одбрамбене праксе СР Југославије сматрамо да би било добро да се узимају у обзир искуства ранијих руководећих тела часописа. То се, пре свега, односи на избор облика и метода рада путем којих је часопис испуњавао мисију која му је намењена у оснивачком акту и у складу са којом је истрајно конципирана, организована и вођена целокупна уређивачка политика часописа.

Странице „Војног дела“ су непогрешиво најављивале нове „ветрове“ у нашој војнотеоријској мисли. У њему су најугледнији теоретичари или ауторитативни појединци износили сопствене оригиналне теоријске и доктринарне концепте. Душан Кведер, Петар Томац, Богдан Орешчанин, Никола Пејновић и Рајко Танасковић само су најистакнутији међу

значајним писцима у „Војном делу“. Око тих међаша покретала се теоријска расправа на страницама часописа, каткад и веома полемично, о чему најбоље сведочи *Библиографија „Војног дела“*, сачињена поводом његове 35-годишњице. Када би се путем јавне полемике сабрало довољно сазнања и искристалисали главни токови разумевања, приступало се новом облику колективног интелектуалног рада, а то су тематске расправе, округли столови и научни симпозијуми. Важно је уочити да се ниједна значајна стратегијска одлука у развоју одбране и војске није могла донети а да се претходно, у оквиру „Војног дела“, не провере њене главне идеје и планирана решења. На тај начин се постизала вишеструка корист: 1) „Војно дело“ је било незаобилазна трибина на којој се готово арбитрирало о ваљаности и заснованости теоријских концепата; 2) за најважније војне одлуке и решења анимирани су бројни ствараоци, чиме је на крајње озбиљан начин даван допринос побољшању планираних решења и одлука; 3) на трибинама „Војног дела“ су зачињане идеје и скице за нека нова и прихватљива, тј. времену и простору примеренија решења, и 4) „Војно дело“ је за многе младе старешине и истраживаче било теоријски образац, уџбеник и упутство како треба схватати главне војнотеоријске токове у нашој земљи и свету.

У својој дугој историји „Војно дело“ је више пута мењало установе које су му биле директно претпостављене – од Генералштаба, као покретача и оснивача, преко разних управа, истраживачких центара и издавачких установа, до сектора Генералштаба. Свако решење је имало добрих, али и лоших страна. Време које је писац ових редова провео у „Војном делу“ на разним функцијама даје му за право да нагласи да је „Војно дело“ највеће домете у доприносу војној науци и изградњи војске остваривало управо у време када је било под непосредном ингеренцијом начелника Генералштаба. То је сасвим разумљиво ако се има у виду да је Генералштаб био највише заинтересован за развој војне мисли и за њен утицај на праксу. Преко „Војног дела“, као општетеоријског војног гласила, Генералштаб је подстицао развој војне науке, и то тако што је војна наука довођена на ниво са којег може суверено да осветљава пут пракси, да јој претходи и да уопштава њено искуство. На тај начин је и наука добијала снажне развојне потицаје од вежбовне и ратне праксе, чиме је оствариван њихов узајамни утицај.

На основу тога, намеће се питање да ли садашње решење, према којем је „Војно дело“ подоста удаљено од начелника Генералштаба, треба разумети и као сигнал да се од „Војног дела“, а тиме и од војне науке, мало очекује у смислу унапређивања праксе. С друге стране, није ли и само „Војно дело“ у последњих пола деценије дало повода за такав став? Јер, претходном Југославијом већ готово деценију бесне кризе и ратови, али то у часопису није добило одговарајући војнотеоријски и војнодоктринарни третман. Наравно, не значи да одређени аспекти југословенске кризе нису нашли места у „Војном делу“, али та

криза, по нашем мишљењу, није довољно обрађивана ни са ратоводственог становишта, нити са становишта ратне вештине као војне науке у ужем смислу.

Ипак, можда се то нама, као избирљивим читаоцима који с дистанце пратимо часопис и његову уређивачку концепцију, само чини. Волели бисмо да нисмо у праву, да „Војно дело“ истраје на опредељењу да буде у средишту свих релевантних војностратешких збивања и да их на својим страницама разматра онако како то доликује угледу часописа и његовој мисији. У сваком случају, ми му то од свег срца желимо.